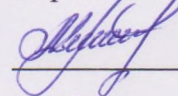

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
Кафедра агрохімії і ґрунтознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

М. І. Парубок

« 3 » 09 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ҐРУНТОЗНАВСТВО

Освітній рівень: перший (бакалаврський)

Галузь знань: 09 Біологія

Спеціальність: 091 Біологія

Освітньо програма: Біологія

Факультет: плодовоовочівництва, екологія та захисту рослин

Робоча програма з навчальної дисципліни «Ґрунтознавство» для здобувачів вищої освіти спеціальності 091 Біологія освітньої програми Біологія. Умань: Уманський НУС, 2021 р.с.

Розробники: Недвига М. В. кандидат с-г наук, професор кафедри агрохімії і ґрунтознавства,

Сучек Ю.Ю., викладач-стажист кафедри агрохімії і ґрунтознавства

 Недвига М. В.

 Сучек Ю.Ю.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри агрохімії і ґрунтознавства

Протокол від « 4 » вересня 2021 року № 2

Завідувач кафедри (О. Д. Черно)

« 4 » вересня 2021 року

Схвалено науково-методичною комісією факультету плодоовочівництва, екології та захисту рослин

Протокол від « 14 » вересня 2021 року № 2

Голова науково-методичної комісії факультету плодоовочівництва, екології та захисту рослин

« 14 » вересня 2021 року

А.Г. Тернавський

© УНУС, 2021 рік

© Недвига М.В.,

Сучек Ю.Ю. 2021 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень, назва освітньої програми	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань: <u>09 Біологія</u>	Обов'язкова	
Модулів – 2	Спеціальність: <u>091 Біологія</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 8		1-й	–
Загальна кількість годин – 150		Семестр	
		2-й	–
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,2 год. самостійної роботи студента – 4,3 год.	Освітній рівень перший (бакалаврський) Освітня програма: Біологія	Лекції	
		24 год.	–
		Практичні, семінарські	
		–	–
		Лабораторні	
		26 год.	–
		Самостійна робота	
		100 год.	–
Індивідуальні завдання:			
–	–		
Вид контролю: залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: здобути глибокі теоретичні знання та набути практичних навичок продуктивного використання ґрунту. Особливу увагу звернути на: фактори ґрунтоутворення; родючість ґрунту та її відтворення; фізичні та фізико-механічні властивості; водний, тепловий, повітряний і поживний режими і заходи їх поліпшення; наукові основи розміщення основних типів ґрунтів в різних кліматичних зонах України; класифікація, властивості ґрунтів; шляхи раціонального використання в сільському господарстві; зміни ґрунтового покриву в результаті антропогенного впливу.

Завдання:

1. Надати базові знання про ґрунт та сформувані уявлення про походження ґрунтового покриву, його нерозривний зв'язок з геологічною будовою Землі;
2. Сформувані у студентів знання про загальну схему ґрунтоутворювального процесу, фактори ґрунтоутворення, склад ґрунтів та їх хімічні і фізичні властивості;
3. Навчити сучасним методам дослідження стану ґрунтів;
4. Сформувані у студентів навички визначення факторів ґрунтоутворення, типів ґрунтоутворюючих порід, ерозії ґрунтів;
5. Надати знання щодо особливостей ґрунтового покриву України, його трансформації під впливом природних і антропогенних факторів та методів регулювання стану ґрунтових ресурсів;
6. Ознайомити з основними завданнями охорони ґрунтів та навчити прийомам раціонального землекористування.

Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки здобувачів вищої освіти: теоретичною основою ґрунтознавства є діалектичний розвиток ґрунту шляхом надзвичайно складної взаємодії клімату, рослинності і живих організмів, складу і будови гірських порід, рельєфу місцевості, а також віку країни. Ґрунтознавство є базовою наукою для вивчення землеробства, агрохімії, меліорації, рослинництва, овочівництва, плодівництва, мікробіології, фізіології рослин, ентомології, фітопатології та спеціальних економічних дисциплін. В свою чергу воно стикається з такими функціональними науками як фізика, хімія, математика, інформатика, екологія, метеорологія, методами яких воно широко користується.

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі біології при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування законів, теорій та методів біологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК03. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК06. Усвідомлення необхідності збереження різноманіття, охорони навколишнього середовища, раціонального природокористування.

СК09. Здатність аналізувати результати взаємодії біологічних систем різних рівнів організації, їхньої ролі у біосфері та можливості використання у різних галузях господарства, біотехнологіях, медицині та охороні навколишнього середовища.

Програмні результати навчання:

ПР03. Планувати, виконувати, аналізувати дані і презентувати результати експериментальних досліджень в галузі біології.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовий модуль 1. Ґрунтознавство як наука.

Тема 1. Ґрунтознавство як наука

1. Ґрунтознавство як наука, його основні положення.
2. Методологія і методи дослідження ґрунту.
3. Місце ґрунту у природі та діяльності людини. Зв'язок ґрунтознавства з іншими науками.
4. Фазовий склад ґрунту.

Змістовий модуль 2. Вивітрювання, ґрунтоутворюючі породи і мінеральна частина ґрунту

Тема 2. Вивітрювання, ґрунтоутворюючі породи і мінеральна частина ґрунту

1. Вивітрювання гірських порід.
2. Вплив ґрунтоутворчих порід на формування і географію ґрунтів
3. Категорії ґрунтоутворюючих порід.
4. Гранулометричний склад ґрунтоутворчих порід і ґрунтів.
5. Основні ґрунтоутворчі породи на території України.

Змістовий модуль 3. Походження, склад, властивості, агрономічне значення органічної частини ґрунту. Родючість ґрунту

Тема 3. Походження, склад, властивості, агрономічне значення органічної частини ґрунту

1. Джерела ґрунтового гумусу.
2. Екологічне значення гумусу та регулювання його вмісту.
3. Органо-мінеральні сполуки в ґрунті. Груповий та фракційний склад гумусу.
4. Географічні та екологічні закономірності розповсюдження гумусових речовин.
5. Заходи регулювання вмісту гумусу в ґрунтах.

Тема 4. *Родючість ґрунту. Роль живих організмів у ґрунтоутворення*

1. Поняття про родючість ґрунту.
2. Показники та оцінка родючості ґрунту.
3. Моделювання родючості ґрунту.
4. Прийоми відтворення та підвищення родючості ґрунту.
5. Роль мікроорганізмів, вищих рослин та тварин у ґрунтоутворенні.

Змістовий модуль 4. Властивості ґрунту

Тема 5. *Агрофізична характеристика та структура ґрунтів*

1. Загальні фізичні та фізико-механічні властивості ґрунтів
2. Структура та структурність ґрунтів.
3. Заходи поліпшення фізико-механічних властивостей ґрунтів та їх структури.

Тема 6. *ґрунтові колоїди і вбирна здатність ґрунту*

1. ґрунтові колоїди їх походження та склад.
2. Поняття про вбирну здатність ґрунту та її види.
3. Агрономічне значення колоїдів ґрунту та вбирної здатності ґрунту.
4. ґрунтова вбирний комплекс ґрунту.

Тема 7. *ґрунтовий розчин, кислотність і лужність ґрунту*

1. Поняття про ґрунтовий розчин та його реакцію.
2. Кислотність і лужність ґрунту, їх види, методи визначення.
3. Відношення сільськогосподарських культур до показника реакції ґрунтового розчину.

Змістовий модуль 5. ґрунтові режими

Тема 8. *Водні властивості та водний режим ґрунту*

1. Значення та джерела води в ґрунті.
2. Стан і форми води в ґрунті.
3. Основні водні властивості ґрунту: водопроникність, водоутримувальна здатність.
4. Типи водного режиму.
5. Основні заходи регулювання водного режиму ґрунтів.

Тема 9. *Повітряні властивості та тепловий режим ґрунту*

1. Значення та склад ґрунтового повітря.
2. Повітряні властивості ґрунту.
3. Повітряний режим та його регулювання.
4. Тепловий режим ґрунту, його властивості та регулювання.

Модуль 2.

Змістовий модуль 6. ґрунти України

Тема 10. Ґрунти України

1. Основні принципи класифікації ґрунтів. Таксономічні підрозділи ґрунтів: тип, підтип, рід, літологічна серія, вид, варіант, різновидність.
2. Опідзолені ґрунти. Природні умови. Сучасні уявлення про генезис сірих лісових ґрунтів.
3. Чорноземи України. Ґрунтоутворювальні процеси. Будова, властивості, класифікація, оцінка.
4. Використання ґрунтів і заходи по підвищенню їх родючості.

Змістовий модуль 7. Галогенні ґрунти та окультурювання ґрунтів галогенного ряду

Тема 11. Засолені ґрунти. Солончаки, солонці, солоді, їх генезис, властивості, відновлення та збереження родючості

1. Засолені ґрунти, їх поширення та умови утворення.
2. Солончаки, їх поширення, генезис, характеристика, особливості використання та відновлення родючості.
3. Солонці, їх утворення, поширення, характеристика, відновлення родючості.
4. Солоді, їх генезис, властивості, відтворення родючості

Змістовий модуль 8. Еродовані ґрунти, їх поширення, властивості, відновлення їх родючості та особливості використання

Тема 12. Ерозія та деградація ґрунтів і заходи боротьби з ними

1. Поняття про ерозію ґрунту.
2. Причини деградації ґрунтів.
3. Типи і види ерозії та деградації ґрунтів.
4. Фактори та наслідки розвитку ерозії та деградації ґрунтів, райони їх поширення.
5. Заходи щодо захисту ґрунтів та підвищенню родючості еродованих земель.

4. Орієнтована структура навчальної дисципліни

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р.	
<i>1</i>	2	3	4	5	6	7
Модуль 1. Загальне ґрунтознавство						
Змістовий модуль 1. Ґрунтознавство як наука						
Тема 1. Предмет ґрунтознавства. Ґрунт як багатокомпонентна система	12	2				10

Разом за змістовим модулем 1	12	2				10
Змістовий модуль 2. Вивітрювання, ґрунтоутворюючі породи і мінеральна частина ґрунту						
Тема 2. Вивітрювання, ґрунтоутворюючі породи і мінеральна частина ґрунту	14	2		2		10
Разом за змістовим модулем 2	14	2		2		10
Змістовий модуль 3. Походження, склад, властивості, агрономічне значення органічної частини ґрунту. Родючість ґрунту						
Тема 3. Походження, склад, властивості, агрономічне значення органічної частини ґрунту	7	2				5
Тема 4. Родючість ґрунту. Роль живих організмів у ґрунтоутворенні	7	2				5
Разом за змістовим модулем 3	14	4				10
Змістовий модуль 4. Агрофізична характеристика та структура ґрунтів. Вбирна здатність ґрунтів. Ґрунтовий розчин окисно-відновлювальні реакції						
Тема 5. Агрофізична характеристика та структура ґрунтів	11	2		4		5
Тема 6. Ґрунтові колоїди і вбирна здатність ґрунту	7	2				5
Тема 7. Ґрунтовий розчин, кислотність і лужність ґрунту	11	2		4		5
Разом за змістовим модулем 4	29	6		8		15
Змістовий модуль 5. Ґрунтові режими						
Тема 8. Водні властивості та водний режим ґрунту	11	2		4		5
Тема 9. Повітряні властивості та тепловий режим ґрунту	7	2				5
Разом за змістовим модулем 5	18	4		4		10
Модуль 2.						
Змістовий модуль 6. Ґрунти України						
Тема 10. Ґрунти України	29	2		12		15
Разом за змістовим модулем 6	29	2		12		15
Змістовий модуль 7. Галогенні ґрунти та окультурювання ґрунтів галогенного ряду						
Тема 11. Засолені ґрунти. Солончаки, солонці, солоді, їх генезис, властивості, відновлення та збереження родючості	17	2				15
Разом за змістовим модулем 7	17	2				15
Змістовий модуль 8. Еродовані ґрунти, їх поширення, властивості, відновлення їх родючості та особливості використання						
Тема 12. Ерозія та деградація ґрунтів і заходи боротьби з ними	17	2				15
Разом за змістовим модулем 8	17	2				15
Усього годин	150	24		26		100

5. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість год.
1	2	3
1	Водно-фізичні властивості. Визначення гігроскопічної води в ґрунті. Польової вологості і вологості ґрунту	2
2	Визначення вмісту гумусу в ґрунті за методом І. В. Тюріна	2
3	Розрахунок балансу гумусу в ґрунтах сівозміни за результатами польового аналізу	2
4	Визначення активної, обмінної і гідролітичної кислотності ґрунту. Визначення потреби ґрунту у вапнуванні та розрахунок норм вапна і матеріалів для вапнування кислих ґрунтів	4
5	Дослідження суми обмінних катіонів у ґрунті за методом Каппена. Визначення місткості вбирання та ступеня насичення ґрунту основами. Розрахунок норм вапна під час хімічної меліорації	4
6	Визначення гранулометричного складу ґрунту. Структурний аналіз ґрунту за методом Савінова	4
7	Вивчення генезису, морфологічних ознак ґрунтів Полісся	4
8	Вивчення генезису, морфологічних ознак ґрунтів Лісостепу і Степу	4
Разом		26

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість год
1	2	3
1	Розвиток ґрунтознавства в Україні	10
2	Ґрунтоутворчі породи та їх категорії	10
3	Джерела гумусу в ґрунті	10
4	Морфологічна будова ґрунту. Основні терміни та визначення	10
5	Клімат як фактор ґрунтоутворення, його характерні особливості	15
6	Земельні ресурси України	15
7	Засолення ґрунту, його шкідливість, причини і засоби боротьби з ним	15
8	Еродовані ґрунти України	15
Разом		100

7. Методи навчання

Вивчення дисципліни досягається інформативним, студентсько-центрованим, дистанційним та проблемно-орієнтованим навчанням.

В процесі вивчення дисципліни «Ґрунтознавство» студенти відвідують лекції, на лабораторно-практичних заняттях в малих групах розв'язують різноманітні завдання та проводять експерименти.

В процесі самостійної роботи студенти готуються до визначених лекцій та практичних занять, готуються до написання тестів поточно-модульного контролю.

Для досягнення мети і завдань вивчення дисципліни студентам надаються індивідуальні консультації, проводяться пояснення окремих питань, дискусії, семінари.

8. Методи контролю

Контроль засвоєння учбового матеріалу та оволодіння студентами знаннями, вміннями та навичками здійснюється з допомогою проведення усного опитування, написання контрольних робіт, виконання розрахункових завдань та написання тестів поточно-модульного контролю.

9. Розподіл балів, які отримують студенти при формі контролю «екзамен»

Поточний (модульний) контроль												Підсумковий контроль	Сума
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3		Змістовий модуль 4			Змістовий модуль 5		Змістовий модуль 6	Змістовий модуль 7	Змістовий модуль 8		
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	30	100
5	5	10		15			10		5	10	10		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D	задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	задовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням

10. Методичне забезпечення

1. Недвига М. В., Прокопчук І. В., Стасіневич О. Ю. Польове дослідження ґрунтів. Методичні вказівки до навчальної практики з ґрунтознавства. Уманський НУС. Умань. Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. 44 с.

2. Прокопчук І. В. Ґрунтознавство. Методичні вказівки для проведення лабораторних занять. Уманський НУС. Умань. Редакційно-видавничий відділ, 2012. 72 с.

3. Лабораторний і польовий практикум з ґрунтознавства / М. В. Недвига, М. Ю. Хомчак і ін. Київ: Агрпромовидав України, 1999. 240 с.

11. Рекомендована література

Базова

1. Ґрунтові ресурси України: збалансоване використання, прогноз та управління / за наук. ред. С. А. Балюка, М. М. Мірошніченка, Р. С. Трускавецького. Харків: ФОП Бровін О. В., 2020. 452 с
2. Охорона ґрунтів та відтворення їх родючості: навч. посіб. / В. О. Забалуєв та ін. Харків: Стиль-издат, 2017. 348 с
3. Булигін С. Ю., Величко В. А., Демиденко О. В. Агроценоз чорнозему. Київ: Аграрна наука, 2016. 356 с
4. Тихоненко Д. Г., Грінченко Т. О., Дегтярьов В. В. Практикум з ґрунтознавства та основ геоботаніки: навч. посіб. Харків. 2017. 348 с.
5. Тихоненко Д. Г., Вергунов В. А., Горін М. О., Новосад Н. М. Ґрунтознавство в Україні: історія та сучасність: монографія / Д. Г. Тихоненко, В. А. Вергунов, М. О. Горін, Н. М. Новосад; За ред. Д. Г. Тихоненка. Харків, Майдан. 2016. 300 с.
6. Забалуєв В.О. Охорона ґрунтів і відтворення їх родючості / В.О. Забалуєв, А.Д. Балаєв, О.Г. Тараріко, Д.Г. Тихоненко, В.В. Дегтярьов, О.Л. Тонха, О.В. Піковська. К.: 2013. 312 с.
7. Трускавецький Р. С. Основи управління родючості ґрунтів: монографія / Р. С. Трускавецький, Ю. Л. Цапко; за наук. ред. Р. С. Трускавецького. Харків. ФОП Бровін О. В., 2016. 388 с.

Допоміжна

8. Охорона ґрунтів: Підручник. М. К. Шичула, О. Ф. Ігнатенко, Л. Р.Петренко, М.В.Капштик. 2-е вид. випр.Київ: Знання,КОО, 2004.
9. Єщенко В.О., БутилоА.П., Копитко П.Г., Калієвський М.В., Карнаух О.Б., Костогриз П.В., Накльока Ю.І.,Новак А.В.,Усик С.В. Землеробство: Тлумачний словник/ За ред. В.О. Єщенка. В.: ФОП Рогальська О.І. 2017. 216 с.

12. Інформаційні ресурси

10. http://geoknigi.com/book_view.php?id=685
11. <http://agrosience.com.ua/forum/thread660.html>
12. http://geoknigi.com/book_view.php?id=687.
13. http://www.ussj.cv.ua/2010_t11_3-4/Kostenko.pdf
14. Бібліотека УНУС м. Умань, вул. Інститутська, 1

13. Зміни у робочій програмі на 2021 рік

Дисципліна читається вперше.